

(המשך ממעמד 33)

הסובייטים, מאשר להצטרף אל מדינת-היהודים. כ-70% מן היהודים שהורשו לצאת השנה מברית-המועצות, ב"שיעור שנבר והלך, החליטו להמשיך בדרך אל ארצות-הברית.

הירידה והנשירה גם יחד הצביעו באצבע מאשימה על עובדתי-סוד של ישראל בתשל"ט: המדינה לא היתה מושכת, בכך פגעו בלבליבה של הבטחת הליכוד: המדינה תעורר בימי שלילתנו לחיים חדשים, שהאומה תזקוף את קומתה, שרוח חדשה ורעננה תפרוץ את מערכות היצירה אחרי השימוץ של המערך, כמו שהיורה מכסה את גוף הארץ בפרחים אחרי חורשי הקיץ הצחיח. בסוף תשל"ט נשמעו בחברות אלה כבדיות עגור-מות. הרגשה של מועקה היתה פרושה על פני הארץ. חדות-היצירה בה גשטה, היה ברור כי הממלה אינה מתפקדת, שאין לה שליטה על המרחש, שכל כוחה הוא בהקמת התנועות החדשות, פרובוקטיביות וריקות. החרים נכשלו כולם, ללא יוצא מן הכלל, מי יותר ומי פחות, בתחומי אחריותם. הם שגאו איש את רעהו, חתרו זה תחת זה, הדלילו בסיטונות ואף את הדברים הכמוסים ביותר שנאמרו בישיבות סודיות.

הסיפמה הפיננצית היותר, בתום מחצית הקדנציה של הממשלה החדשה, היתה "רק שנעבור את הליכוד בשנים!"
איש מחברי הממשלה הזאת וממשרתיה לא היה יכול להיות איש-השנה.

חחרן בלתי-נלאה

עונה זו היתה צריכה להיות תקופת-הפריחה של המע"ב, שנתיים נשלים בלבד אחרי שהודח מן השלי טון, בבושת פנים, נשללו מדיחיו כישלון חרוץ, ואילו ההבטחה הגדולה להקמת כוח שלישי נקברה תחת גלי הלעג והאכזבה.

סקרי דעת-הקהל אמנם הראו עד שיבה המון נית אל המערך, אך לא היה זה מסעניצחון. עריקי המערך של מאי 1971 חזרו מן הליכוד ומד"ש כפי שחזר, "הצבא הגדול" של נפוליון ממוסקווא: מוכס, מתוסכל, מיוואש.

השנים באופוזיציה לא הטיבו עם המערך. לא קם בו איש חדש, רעל כרוימה וסמכות, שיכול היה לשלוח את ידו אל תואר איש-השנה. כמו הליכוד, איש גם המערך מסוסך, מפולג, מלא מרידות הדרית והאשמות, שקוע בבזק של רכילות קטנות, חסר בשורה ויעוד. גדולי האופטימיסטים של המערך לא קיוו אלא לכך שהמערך יחזור לשיתוף בגלג האבי זכה ההמונית מן הליכוד — כאין ברירה.

צמרת המיפלגה לא השתנתה. בראשה עמד עדיין שני האויבים המסורתיים: האיש שעמד בראש הממשלה שכה"ר נתנה נסתים בתבונה, האיש שניצח על מערכת-הבח"ר רות שבה הוכה המערך שוק על ירך.

עם השנים לא נשכחה השינאה בין שימרון פרס ויצחק רבין. להיפך, היה נדמה כאילו גברה. לקראת סוף השנה פירסם רבין את ספריו-זכרונותיו, שבו ערך חש" בון צוגן וקטלני עם יריבו, כינה אותו "חחרן בלתי נלאה" והאשים אותו בכך שבנסיונו להפיל את רבין, הפיל למעשה את שילטון-המערך.

הדבר היה פוגע בפרס פחות, אילו הוכיח את עצמו כמנהיג האופוזיציה, אך כהונתו לא היתה מרשימה. אמנם, הוא נמנע משיאות חמורות, ידע להשיב תשובה טובה וחלקה בכל הזדמנות, לא נכשל גם במיפגשים בינלאומיים, אך לצד הישגים שליליים אלה לא עמדו הירגים חיוביים. הוא לא הדליק במיפלגתו ניצוץ חדש, תשובותיו החלקות היו רדודות, ולא עוררו אמון רב. בעת ביקורו במצריים זכה ביחס אדיב, אך לא הרשים שם איש, ואילו בכנסת היתה סיעת המערך עלובה, בלתי צינית וחסרת-מעש, שכמה רודפי-פירסומת מאפילים על עמיתיהם הרציניים.

גרוע יותר: פרס התחמק מכל התמודדות עם הבע"ית הגדולה של המדינה, נרתע מכל תשובה אשר יכלה להרגיז מליטה של נאחזו בכל כוחו ב"קונסובה האומי", שהוכחב על-ידי מנחם בגין. הוא פסל מכל וכל הידברות עם אש"ף, גם כאשר מדין הכריז שאין להתעלם מגוף זה. הוא גינה את ברונז קרייסקי, כאשר זה נפגש עם ראפאט במיסגרת האינטרנציונל הסוציאליסטי.

בכל הזדמנות השתדל פרס לאגוף את המצי כוד מימין, לגנות את החזרת צפון-סיני למצ"ר ריים, להאשים את הליכוד בכוננות להחזיר את הגזון תמורת שלום, להתמרמר על הזנחת ההתנחלויות בבקעת-הירדן, לטעון כי הליכוד מוכיח דקמית, "המדינה האש"פית" הנוראה.

המיפלגה התלכדה איכשהו סביב פרס, בהעדר מני היג אחר. אך בחדי-הדרים החלו העסקנים לטכס עצה על העמדת אדם אחר בראש המיפלגה במערכת-הבחירות הבאה, שתהיה גורלית למיפלגה. אולם גם נמצא מעמד טבעי, דובר על נשיא-המדינה, יצחק נבון. היו שהעלו מן הגניזה את יגאל אלון, אחרים דיברו על חיים בר-לב, מוכ"ל המיפלגה, כאיש המסוגל לאחד את המחנה. האיש שהכריז על עצמו כעל מועמד טבעי לרא" שותי-הממשלה, מוטה גור, נפגע קשה במהלך השנה. תדמיתו המוסרית נהרסה, כאשר נודעו פרטים מלאים יותר על הדוקטרינה הבלתי-אנושית שהנחתה את מיבצע הליטאני, המילחמה היחידה שהתנהלה בימי רמטכ"לות, ועל מעשי-הזוועה שבוצעו במהלכו על-ידי פרטים, שנשי פטו בינתיים.

לעומת זאת הופנתה תשומת-הלב אל איש אחד, שצורף יחד עם מוטה גור ללישכת מיפלגת-העבודה:

יעקוב לווינסון. האיש שהפך את בנק הפועלים לאימי פריה לכלכלית עולמית, הפך "הסוס השחור" במיפלגה. בסבלנות, הרחק מזרקורי-הפירסומת השנואים עליו, עמל להקים תשתית אירגונית חדשה למנהיגות המיפלגה, תוך מציאת שותפים בתנועה הקיבוצית, שהוא עצמו היה פעל חבר בה. אם יצליח תהליך זה, הוא עשוי להשפיע על המיפלגה בטווח הארוך, אך לא נראה כאילו הוא כבר יקבע את דמות המיפלגה בבחירות הבאות, והבשורה המדינית והחברתית הטמונה בו היתה שרוייה עדיין בערפל.

לא רק מנהיגים אמנים חסרו למיפלגה, אלא גם — ובעיקר — בשורה אמירה.

לא מבחינה חברתית, לא מבחינה כלכלית, לא מבחינה מדינית היה למיפלגה מה להציע, מלבד המליצות הישנות, העייפות והכושלות. הדבר לא ניבא טובות למדינה, אם יחזור המערך לשלטון רק מפאת התמוטטות הליכוד, ללא התחדשות אמיתית.

העיוורים והפיסחים

הדמוקרטיה פועלת באמצעות מיפלגות. כימעט כל המיפלגות בארץ היו בסוף תשל"ט כמצב של התמוטטות. במצב זה היה טמון זרע של חורבן הדמוקרטיה, בטווח הרחוק יותר.

הליכוד איבד את הבכורה בסקרי דעת-הקהל. הקמת מיפלגה חדשה, לאומית-רדיקלית, קיצונית, סיכנה את אגפו הימני. אי-אפשר עדיין להעריך את סיכויה של מיפלגה זו, בהנהגת הפרופסור יובל נאמן — מין מהדורה ישראלית של ד"ר סטרינגלאב הקולנועי — יחד עם גאולה כהן ומשה שמיר, אך לא היה ספק בכך שהיא תנגוס מתנועת-החרות.

הליברלים היו מסוסכים ללא-תקנה, יד איש ברעהו, ואיש לא ידע לשם מה קיימת מיפלגה זו בכלל. היא קיוותה לזכות באופן אוטומטי בחלקה בשלל, כעגלה הרתומה לסוס של חרות, מבלי שהדבר יהיה תלוי בטיב מנהיגותה ובכוח-המשיכה העצמאי שלה.

האליים הכזיבו: "גאל ידן במצריים"

שאר חטיבות הליכוד היו במצב כה מתקדם של התפוררות, עד שאיש לא ידע בדיוק מהן. האם קיימת מיפלגה אחת בשם לע"ם, או שתיים? ומי משתייך אליהן? אילו צרות צפיות מן הח"כים הבודדים, שעלו על עגלת הליכוד כימעט במקרה, כדי לנצל הזדמנות, והתרים עתה אחרי אפשרויות אחרות למלט את נפשם? המערך קיווה להיחגות מן ההפקר, כשמפ"ם דבוקה בחוסר-ברירה במיפלגת-העבודה הנושלת, באין רצון ובאין תיקווה להצלחה כמיפלגה עצמאית. כמו הליברלים, איבדה גם מפ"ם מומן את הכושר להתמודד בבחירות.

ההר שד"ש הודיע שני עכברים.

התנועה הדמוקרטית ידעה שלא תעבור את אחוזי-החסימה, ומנהיגיה התלבטו כיצד להציל את עצמם. הם פולו לעבר הליכוד בכלל או לעבר תנועת-החרות בפרט, שכל אחד מהם תורה כיצד יצליח. הפיקיר את עמרו תיו ולאחזו לבדו בקה-גות-מיובח. הצניקאים עמרו על שמואל תמיר.

הפלג השני לא נמצא במצב טוב יותר. גם תנועת ש"י התנדנה בסקרים סביב אחוזי-החסימה. תחת לערוך את חשבון נפשה, לבדוק במה שגתה ולפתוח דף חדש, עסקה מיפלגה זו במישחקים עקרים, נגון תוכניות של איחוד עם הפיסח. חסרת-התוחלת — בבחינת איחוד של העיוור עם הפיסח.

הדתיים, על כל פלגיהם, היו במצב ציב — כמו תמיד. להם לא יכול היה לקרות כלום, מילבד אובדן כמה קולות של גוש-אמונים.

רק"ח, לעומת זאת, מצאה את עצמה, להפתעתה, במצב דומה למדי לזה של חרות — אולם בצד השני. בני "הכפר" הערביים, המקבילה הערבית לחזית-הסירוב היחיר דית, נגסו מכוחה, סיכנו את שליטתה המסורתית ברחוב הערבי, שם הפכה זה מכבר למימסד.

אם תתגשם תיקוה אש"ף, והוא ימצא דרך להידברות עם ארצות-הברית, צפוי לק"ח הפרו-סובייטית גורל מר בקדפיות.

מחנה שלי"י פעל בשקט לאיחוד מרכיביו בתנועה אחת וקיווה לחינוך כוחו, אחרי שהליכוד הואשם בכך ש"הגשים את תוכנית שלי"י בדרום, ואילו השוליים הימניים של המערך האשימו את מנהיגיו בנסיגות לבצע "שלי"יציה".

גם שולמית אלוני נראתה, בסקרי דעת-קהל, כבעלת בסיס קטן אך יציב.

מלבד כמה פינות מוארות, דמתה הבמה המיפגתית לשדה-חרובות. היו שקיוו להקמת כוח שלישי אמיתי, שוחר-שלום וזיכרון, למי רות מורשת האכזבה והתיסכול ששרדה מנסיוןי המפלגה רק אישיות אחת המסוגלת לכצע זאת — עזר וייצמן. וזה לא הראה כל נכונות לכך — אלא אם יודח על-ידי עמיתיו בחרות.

אביר על סוס לבן

היו טמונות בתמונה זו שתי סכנות, שלא היו אלא שני הצדדים של אותו המטבע: האנארכיה והרודנות. סכנה אחת היתה כי ההתנועות הדוהרות של המיפלגות תגיע לשלב כזה, שלא תהיה עוד אפשרות לקיים במדינה מימשל דמוקרטי תקין.

עלול להתפתח מין מישחק פינג-פונג בין שני גושים פוליטיים מתפוררים, כשאף אחד מהם אינו מסוגל לנהל את המדינה, ולא כל שכן להנהיגה ולהלהיבה.

לפי תחזית זו, עומדים בחורי ישראל לשנות את ממשלתם אחת לארבע שנים, כאשר בכל פעם הם מצביי עים נגד הממשלה הקיימת, מבלי לקוות לישועה מן הממי שלה החילופית.

הסכנה השנייה היתה שבמצב כזה יתגברו במהרה נטיות קנאיות, סטאלטיריות, פאשיסטיות או חומייני-ניסטיות, לכך קיווה יובל נאמן, כאשר הכריז, ביומרה שעוררה גיחוך, שהוא מצפה ל-20 מנדטים בבחירות הבאות, ומוכן בהחלט להיות ראש-הממשלה. וגם איש כמו נאמן עלול להימצא על-ידי חסידי-קנאים כמתון מדי. תחת הדגל של "החזרת החוק והסדר", "ריבוי האנארכיה והשביתות", "חיסול הבוג" דנות של בגין ושות' "והשיבה לאדוהים", עקוד להופיע, "אביר על סוס לבן", פירר ישראלי או איית-אללה יהודי.

כאשר עשה הליכוד לשילטון, היו שהתנחמו במחשבה שעם-ישראל צריך לעבור פעם אחת את הנסיון הזה, כדי להיווכח על בשרו כי הלאומנות של ארץ-ישראל השלמה אינה יכולה להבטיח לו ביטחון ושיגשוג. תיקווה זו התאמתה בתשל"ט, ואחרי שנתיים נוספות של שיל-טון-הליכוד עשוי לקח זה להילמד היטב.

אולם עלולה לקרות התפתחות, שמעטים מגמות קרי-הליכוד היווה, במידה מסוימת, מחסום לפני מגמות קרי-צוניות יותר, שהיו חבויות בנבכי הציבור. הוא היה מעין שסתום-ביטחון של המימסד.

אם יישבר המחסום זה, עקודים להשתחרר כוחות אשר בהשוואה אליהם ייראה הליכוד עצמו, ברעב, כסמל המתינות, הדמוקרטיה ורשפיות-הדעת.

כל אלה היו חששות לעתיד, ולא לעתיד הקרוב. אך בסוף תשל"ט שוב אי-אפשר היה להתעלם מהם.

אם תתממשנה סכנות אלה או לאו — זה יהיה תלוי, בסופו של דבר, בשאלה הגדולה של תשל"ט, שנשארה בלא-תשובה בסוף השנה: האם יישאר השלום הישראלי-מצרי אפיוודה חולפת, או שיוביל אל השלום הכולל, אשר יעקור את שורשי הסיכסוך?

במרכז השאלה הזאת עמדה הכעיה שהוגי דרה כהסכמי קמפ-דייוויד במימים רבות-המש" מעות: "הכעיה הפספיינית עז כל היכטייה".